

KAZAKİSTAN VE TÜRKİYE'DEKİ BAZI SİYASİ GELİŞMELERİN KARŞILAŞTIRILMASI ÜZERİNE

Sergey A. Konovalov

Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İdaresi
Stratejik Çalışma ve Analiz Merkezi Danışmanı

2007 yılının yaz ayları Türkiye ve Kazakistan için siyasi anlamda 'sıcak' aylar oldu. Her iki ülkede de parlamento seçimleri yapıldı. Her iki ülkede de Cumhurbaşkanlığıyla ilgili anayasal değişikliklere gidildi ve bu durum iki ülkenin de geleceği açısından büyük önem taşımaktadır.

Kazakistan'da 2002 yılından buyana toplumun demokratikleşmesi ve gelişmesi tartışılan bir konu. Uzun tartışmalar sonucunda Kazakistan Cumhuriyeti Demokrasi ve Sivil Toplum Meseleleri Milli Komisyonu, Siyasi Reform Programları Hazırlama ve Somutlaştırma Devlet Komisyonu tarafından bir anayasa değişiklik paketi hazırlandı.¹ Halk temsilcileri tarafından yapılan uzun tartışma ve mutabakat sonucunda, sıkışık bir zaman diliminde Meclis, referanduma gitmeden anayasa değişikliklerini gerçekleştirdi.

Kazakistan Meclisi tarafından 2007 yılının mayıs ayında yapılan anayasa değişikliği ile ilgili en önemli madde, Cumhurbaşkanının görev süresinin 7 yıldan 5 yıla indirilmesi oldu. Değişiklikle şu anda görevde bulunan Cumhurbaşkanı, cumhurbaşkanlığına sınırsız şekilde her yeni dönemde aday olma hakkı da verildi.²

¹ "Kazakistan'ın Demokratikleşmesinin Yeni Dönemi - Özgür Demokratik Toplumun Gelişmesi", Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı N. Nazarbayev'in Kazakistan Parlamentosunun birleşik toplantısındaki konuşması. Astana, 16 May 2007, Kazahstanskaya Pravda. 17.05.2007

² A.Jelanin: "Nazarbayev Roosevelt'e benziyor. Kazakistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı'na göre Anayasa reformu siyasi sistemi hoşgörülü yapıyor. Kazakistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Marat Tajin "NG"'nin özel röportajında Kazakistan'ın iç politika reformlarını ve bugünkü dış politikasının özelliklerini yorumladı." //Nezavisemaya gazeta. 28.05.2007 g. veya: http://www.ng.ru/courier/2007-05-28/13_nazarbaev.html.

Aynı dönemde Türkiye’de de benzer konularla ilgili sıcak tartışmalar devam etmekteydi. Tartışma konusu ise Cumhurbaşkanının Meclis tarafından değil halk tarafından seçilmesinin yasal olarak kabul edilmesi idi.³ İşin ilginç tarafı, anayasada değişiklik yapma konusu Türkiye’de Meclis tarafından gündeme alındıktan 10 gün sonra, benzeri sürecin Kazakistan’da da gündeme gelmesi oldu. Parlamento seçimlerinin iki ülkede paralel olarak yapılması da ilgi çeken olaylardandı. Türkiye’de seçim 22 Temmuz’da yapıldı ve adından bir ay geçmeden Kazakistan’da da 18 Ağustos’ta seçime gidildi. Bir başka benzerlik de, Kazakistan’da da Türkiye’deki gibi seçimleri iktidarda olan partiler kazanması oldu. Üstelik her iki ülkede de seçimi kazanan partinin oyları beklentilerin ve siyasi gözlemcilerin tahminlerinin üzerinde oldu.

Türkiye’de kamuoyu araştırma şirketlerince seçimden önce yapılan tahminler Adalet ve Kalkınma Partisi’nin oyunun %38-42 olacağı şeklinde idi. Fakat seçim sonucunda oy oranı %46,6 oldu. Seçim öncesi AKP ile ilgili laiklik ve din konusunda ciddi bir tartışma vardı. Fakat AKP’nin rakibi Cumhuriyet Halk Partisi %20,88 oranında oy aldı. Kamuoyu araştırmacıları, Türkiye’de seçim barajı olan %10’u iki partinin geçebileceği yönünde tahminler yapıyorken, Milliyetçi Hareket Partisi de barajı aşan 3. parti oldu.⁴

Kazakistan’daki seçim sonuçlarının da uzmanların tahminleri açısından yanıltıcı olduğu söylenebilir. Genellikle araştırma firmalarının tahminleri iktidarda olan partinin %60-80 arasında oy alacağı yönünde idi.⁵ Sonuçta Nur Otan Partisi %88,41 oy ile seçimleri kazandı. Araştırmalar bu sonucu tahmin edememişti.

³ “Türkiye Anayasa değişikliği referandumuna hazırlanıyor. Türkiye Parlamentosu Anayasayı değiştirmek için değişiklik tasarısını kabul etti.” <http://delo.ua/news/politics/world/info-> “Türkiye Anayasasında değişiklik kararı referanduma gidecek.” <http://news.mylove.az/ekonomiks/Reshenie-o-prinjatii-izmenenii-v-Konstituciju-Turcii-budet-prinjato-na-referendume/>

⁴ Türkiye. Parlamento seçimleri 2007. //<http://www.electoralgeography.com/ru/countries/t/turkey/2007-legislative-elections-turkey.html>; “Başbakan Erdoğan gazetecilerin sorularına cevap verdi.” http://www.zarubejye.com/news/inews.phpr=onc_news; “Türkiye halkının %40’ı iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisini destekliyor.”//<http://www.upmonitor.ru/news/world/122496a/0/print/>.

⁵ “Kazakistan Cumhuriyeti Parlamento Meclisininin 22.08.2007 yılı dördüncü dönem milletvekili seçimleri neticelerinin sonuçları.” http://election.kz/portal/page?_pageid=73,605620&_dad=portal&_schema=PORTAL; “Doğal seçim. Aşılan yüzde 7’lik baraj entrikası muhafaza ediliyor”. //Liter. 11.08.2007 g. ili: <http://www.liter.kz/site.php?lan=russian&id=151&pub=7893>. “Öncü koptu. Solcu Partiler Parlamenta girmeyebilirler.” // Liter. 07.08.2007 g. <http://www.liter.kz/site.php?lan=russian&id=151&pub=7835>.

Kamuoyu araştırması yapan 4 firmanın seçime giren yedi parti ile ilgili yanılma payı ortalama %14 oranında oldu. Ancak 'Nur Otan' partisi ile ilgili tahminlerdeki sapma %0,31 ile 11 arasında değişti, bu yanılma da ortalama %5-6 civarına tekabül etmektedir.

Genellikle bütün ülkelerde, araştırmacılar seçim sonuçlarıyla ilgili tahminlerinde %7-8 oranında yanılabilir. Örneğin, 2005 yılının Eylül ayında Almanya'da yapılan parlamento seçimlerinde iktidarda olan Hristiyan Demokratlar %35,2 oy aldı. Ama tahminler %40-42 dolayında idi. Aynı dönemde Japonya'da yapılan seçimlerde de tahminler gerçekleşmedi ve iktidardaki Liberal-Demokrasi Partisi ile ilgili tahminler %34'ten başlayıp 50'ye kadar varıyordu. Sonuçta adı geçen parti %38,2 oy aldı⁶.

Türkiye'deki 2007 parlamento seçim sonuçlarına bakıldığında Ak Parti'nin pozisyonunu önemli oranda güçlendirdiği fark edilmektedir. Ak Parti, iktidarda iken oyunu önemli ölçüde artırarak tek partili iktidarını güçlendirdi ve kendi adayına Cumhurbaşkanlığı yolunu da açtı.

Kazakistan'da ise 'Nur Otan' partisi kendine rakip partilere çok önemli bir fark atarak 2004 yılı seçimlerinin üzerinde bir oyla tekrar tek başına iktidara geldi. Partinin genel başkanı aynı zamanda Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanıdır. Bu noktada Kazakistan'ın Türkiye'den farkı, Cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmiş olmasıdır. Fakat son değişikliklerle Türkiye'de de artık Cumhurbaşkanı halkoyuyla seçilecek.

Tabii ki, 2007 yazında yapılan seçimlerde Kazakistan ve Türkiye arasında benzerlikler olduğu gibi, farklılıklar da bulunmaktadır. Kazakistan, seçim sonuçlarıyla önemli ölçüde Singapur'un siyasi yapısına benzer bir biçim kazandı. Singapur'da da son seçimde Milli Hareket Partisi rakip partilerin oy oranının toplamının 4 katı oy alarak tek başına iktidara geldi.

Türkiye'de, Cumhuriyet idaresinin kurulmasından sonra demokratikleşme alanında çok partili siyasi sistemle birlikte önemli bir mesafe alındı. Türkiye'de

⁶ "Loudzumi tek partililere karşı" <http://www.glavred.info/print.php?article=/archive/2005/08/26/140550-0.html>; A.Kokşarayev « Üçte iki yolların arasında. » http://dialogs.org.ua/print.php?part=issue&m_id=4092.

şu anda %10'luk seçim barajı olmasına rağmen Meclis'e 3 siyasi parti girdi ve bağımsızların sonradan grup oluşturmasıyla Meclis'te temsil edilen siyasi parti gruplarının sayısı 4'e ulaştı. Kazakistan'da ise iktidar partisi dışındaki siyasi partiler daha düşük %7'lik seçim barajını aşamadılar.

Türkiye'nin modernleşmesinde ordunun büyük rolü ve katkısı olmuştur.⁷ Halbuki Kazakistan'ın modernleşmesi daha farklı olmuştur. Ordu üzerine herhangi bir hesap yapmak mümkün değildi ve bu modernleşmede ordunun rolü olmamıştı. Çünkü ortada ciddi bir ordu yoktu. Olduğu kadarıyla da eski Sovyet döneminden kalan küçük bir parçaydı. Ayrıca ülke yapısı, iç istikrarı sağlamada "güç" faktörü kullanmaya elverişli değildi. Bu yüzden diğer yöntembilimsel yaklaşımlara gidildi. Özellikle ekonomi ve siyasi sisteme ağırlık verildi ve bu konularda Cumhurbaşkanı gerekli dengeyi sağlamada çok önemli bir role sahip oldu.

Bu noktada Kazakistan'ın "önderi" Nursultan Nazarbayev ile Türkiye'nin önderi Mustafa Kemal'in misyonu, içerik açısından önemli oranda örtüşmektedir. Her iki liderin de gerçekleştirmesi gereken proje, bağımsız, çağdaş, geçmişin altında ezilmeyen, güçlü bir ekonomiye sahip ve başarılı, dünya dengeleri içinde kendisine yer bulabilecek yetenekte bir devlet yaratmaktı. Atatürk, Türkiye'nin gelişmesi için "altı ok"luk bir yol çizdi. Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev de tıpkı Atatürk gibi Kazakistan'ın 2030 yılına kadar gelişmesi hedefini "yedi ok"luk bir strateji ile belirledi. "Kazakistan'ın 2030'a Kadar Gelişmesi Stratejisi" adı ile yayınlanan bu strateji, ülkenin istikrarlı bir gelişme yoluna çıkmasını sağlayan stratejik bir programlar dizini oldu.

Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın, egemenlik sonrasında karşılaştığı en büyük sorun, siyasi-etnik toplumun birleştirilmesi oldu. Çok milletli toplumsal yapı, Kazakistan için çok kritik bir sorun idi. Çünkü bağımsızlık sonrası Kazakistan'daki Kazakların sayısı, etnik azınlık derecesine düşmüştü.

⁷ "Türkiye Anayasa değişikliğine doğru gidiyor." <http://www.turkey.ru/lenta/politics/20070508/3011.html>; "A.Sobko Türkiye değişikliklerin eşiğinde." http://www.rpmonitor.ru/ru/detail_m.php?ID=3818&print=Y; N.Pahomov "Ankara Brusseliya'nın merhametine ulaşabiliyor mu?" <http://www.politcom.ru/print.php?id=4063>.

Fakat Cumhurbaşkanının siyaseti, tarihi adaleti yerine getirdi. Kazaklara şimdi ki Kazakistan sınırları içerisinde mirasçı ve halef unvanı yeniden kazandırıldı. Aynı zamanda zorlayıcı olmayan, ama ısrarlı milli siyasetin yürütülmesi ile Kazakistan yöneticileri uyumlu şekilde, güç kullanmadan Kazakistan'da yaşayan etnik grupları ve etnik azınlıkları birleştirmeyi başarabildi.

Mesela, 2007 yılında Anayasada yapılan reformlar sonucunda Kazakistan Parlamentosu'nda 9 özel milletvekilliği kontenjanı ile etnik grupların temsil edilmesi sağlandı. Bu, Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in etnik gruplar arası uyumu sağlamak için gerçekleştirdiği en önemli başarılarından biridir. Söz konusu kontenjanı Kazakistan Halklar Asamblesi üyeleri paylaştılar. Kazakistan Cumhuriyeti Halklar Asamblesi, daha önce etnik gruplar arası ilişkileri düzenlemek amacıyla kurulmuştu ve şimdi anayasal bir organa dönüştü.

Kazakistan'ın siyasi ve sosyal yapısında dinin yerine bakacak olursak, bu alanda da Nazarbayev'in çaba sarf ettiğini görürüz. Dinin toplumsal ve bireysel yaşamda önemli bir yeri bulunmaktadır. Kazakistan'ın bağımsızlığını elde etmesi ile Sovyet döneminde bastırılmış olan eski adet ve inançları yeniden kazanma fırsatı doğdu. Fakat "yönetilmeyen" dini faktörün, gerginlik ve çatışmalar doğurması riski de bulunmaktadır. Bu durum toplumsal yapısındaki çok millet ve çok dinlilikle, İslam ve Hıristiyan dinlerinin, Doğu ve Batı kavşağında yer alan Kazakistan için son derece hassas bir özellik göstermekteydi. Toplumun dinsel yaşamı, güçlü siyasi ve hukuksal mecranın çerçevesinde, uyumu sağlayıcı yasalar ve toplumsal kurullarla düzenlendi. Devlet, dinsel referanslarla yönetilmedi ve demografik ve toplumsal yapının özellikleri gözetilerek uyumlu bir yapı oluşturuldu.

Türk halkı için Mustafa Kemal Atatürk ne kadar önemli bir lider ise, Kazakistan toplumu için de Nursultan Nazarbayev o kadar derecede önemli bir önderdir. Bu paralelliği gösteren örnekler çoğaltılabilir. Kazakistan'daki 2007 Anayasa reformunun Kazakistanlılarca neden bu derece desteklendiği ve Nazarbayev'e Cumhurbaşkanlığına tekrar aday olma yolunun açıldığı ancak bu benzerlikle açıklanabilir. Türk Dünyası Sosyologlar Birliği'nin de üyesi olan "CESSI Kazakistan" adlı Karşılaştırmalı Sosyal Araştırmalar Enstitüsü'nün, 5-17

Temmuz 2007 tarihleri arasında yaptığı kamuoyu araştırmasının sonuçlarına göre, Kazakistan vatandaşlarının %63,7'sinin Kazakistan'ın ilk Cumhurbaşkanı olan Nursultan Nazarbayev'in Devlet Başkanlığına tekrar ve sayısız kez adaylığını koyma maddesini onaylaması bu bakımdan önem taşımaktadır⁸.

Mayıs ayında Anayasa'ya yapılan değişiklikle, daha önce 7 yıllık bir süre için Cumhurbaşkanlığı'na seçilen Nazarbayev'in süresi dolduktan sonra, yeni Cumhurbaşkanının görev süresinin 5 yıla indirilmesini Kazakistan vatandaşlarının %52.2'si onaylıyor. Türkiye'de de benzer bir şekilde Cumhurbaşkanının halkoyuyla seçilmesine karar verilmesi her iki ülkede de benzer siyasi reformların yapıldığını gösteren örneklerden birini oluşturmaktadır ve halkın desteğiyle seçilen Cumhurbaşkanları ülke yönetiminde daha etkin olacaktır.

⁸ S. Konavalov. "2007 yılı Parlamento seçimlerindeki Kazakistanlıların sosyal keyiflerinin yönü." // Komsomolskaya pravda Kazahstan, 07.08.07.